

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״נ

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״נ מרים שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

צד:

הגזול עצים

פרק תשיעי

בבא קמא

יא א מיי פ"ח מהל' גולה
ואברה הלכה ב עיני
בשגות ומי' סמך עשין
עג טושיע ח"מ קי סבך
טע"י ב:
יב ב מיי' טס ה' י סמך
טס טושיע ח"מ קי'
טס טע"י ה':
יג ב מיי' פ"ח מהל' גולה
ואברה הלכה יג ופ"ד
מהל' גולה ויה הלכה ה'
סמך לאין קב' ועשין עג
טושיע ח"מ קי' טסו
טע"י ה':
יד ד מיי' פ"ח מהל' גולה
ויה הלכה ה' סמך
לאין קב' טושיע ח"מ קי'
קסא טע"י י:
טו ה' ו טושיע ח"מ קי'
טס טע"י ה':
טז ח מיי' פ"ח מהל' גולה
ואברה הלכה יג סמך
עשין עג טושיע ח"מ קי'
טסו טע"י ה':

ותנן א"ה הספיק ליתנו ד' בו. תימה ללא מיימי מנתי' דצהמה והוקיעה עבדים והוקיעו דמשלם כשעת הגזילה לקמן (דף ט"ו) ואפי' ר"מ לא פליגי אלא בעבדים דליכא למימר דלדבריהם דרבנן קאמר להו כדבעי למימר לקמן (דף ט"ו). דהא ר"מ אית ליה דשנינו קונה גבי נותן זמנ' לזבזב (לקמן פ:) ועוד הא קתני גזל מטבע ונסדק משלם כשעת הגזילה (לקמן ט"ו) וי"ל דכל הני הוי מצי למימר דהוה סתם ואח"כ מחלוקת דפליגי לקמן (פ:) ר"מ ור"י זבזבו לו אדום וזבזבו שחור ואע"ג דטעמא דר' יהודה לא משום דסבר שניו אין קונה כמו שאפרש קן אצל (ג) מ"מ היינו יכולים לדחות כן אצל הדין דלא הספיק לימנו אין לדחות דאפי' הוי סתם כדאמ' מסכת ומחלוקת במסכת אחריתי אית ליה לר' יוחנן הלכה כסתם משנה ה':

אמרו הלכה כרבי שמעון בן אלעזר וליה לא סבירא ליה א"ר חייא בר אבא אמר רבי יוחנן דבר תורה גזילה הנשתנית חוזרת בעיניה (שנאמר) והשיב את הגזילה אשר גזל מכל מקום ואם תאמר משנתנו *משום תקנת השבים ומי אמר ר' יוחנן הכי? והאמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה ותנן א"ה לא הספיק ליתנו לו עד שזבזבו פטור אמר להו ההוא מדרבנן ורבי יעקב שמויה לדידי מפרשא לי מיניה דרבי יוחנן כגון שגזל עצים מושפין ועשין כלים ידהוה ליה שינוי החזור לבריות: **התנו רבנן**

אמרו הלכה כרבי שמעון בן אלעזר. כלומר הכי אמר שמואל יש שאומר הלכה כרבי שמעון בן אלעזר וליה לא סבירא ליה: חוזרת צענייה כמות שהיא עכשיו ואפי' השניתנה. אע"פ ששנתנה¹ ואפי' השנימה דשנינו לא קני: ואל"ת משנתנו. דקתני דלא משלם כלים אלא דמי עזים אלמא קני צענינו: עד שזבזבו פטור. לגמרי והכל תקנת השבים אינה ואפי' הכי קני צענינו: מותניתין במוקי דה רבי יוחנן בגזול עציים משופים בו. משום הכי קאמר רבי יוחנן דטעמא משום תקנת השבים הוא דשנינו כי האי לא שנינו הוה. **אין רוח חכמים נוחה הימנו. נוחה הימנו. אין חייבין להחזיר. דכמיז** והשיב את הגזילה אשר גזל והני לא גזול מידי דקניניהו צענינו רשות וקסבר רשות (ה) יורש כרשות לוקח דמי: המסויים. דבר הניכר לרביס וז"ל היא שגזל פלוני והימיה לירשיו: בעושה מעשה עמך. וזה לא עשה מעשה עמו ואין חייבין צטודו: רב פנחס. צוממר צקודס (מגילה טו): ואי א"ה גזול א"ה גזול. ואלמלא קרי להו גזולנין: אפי' שגבו. וכל שכן לא גבי דמקריעניא כטורא²: הרועים. גזולניס הס לרעות צהמות צטודת אחרים³: גבאים. של מלך לגבות כסף גולגלמא וטרטונא ושקלי טפי: תשובתם קשה. שגזלו הרביס ואין יודעים למי להחזיר: ומחזירין צמכירין. למי שמכיר⁴ שלו שגזלוהו: **בורות שיחין ומערות. להכניס בהן מים נשמות** דהוי דבר הרקץ לכל ויהט נשמה הגוללים אלמא אהדורי צעי: קודם תקנה. צענינו רבי נשמת משנה זו דמחייב למהדר: גזילה

(א) לעיל סו. (ב) [שנת מו. וי"ל]. (ג) [מולין קלה. לעיל סו. ג]. (ד) [מוס' צעניית פ"ח ס"ה]. (ה) [צ"מ סב]. (ו) [מוס' דצ"מ ספ"ה]. (ז) [לקמן ק"ב, (ו) [צ"מ ל. ה"י]. (ח) [מ"מ כח: וי"ל]. (ט) [עין תוס' בחבורת פו. צ"מ (ט) פריעה]. (י) [מ"מ]. (יא) [סב יצמח כב: סתהדין פה. [צ"ב ד. מ"מ]. (יב) [ט מ"מ]. (יג) [כ"ה]. (יד) [צ"מ דף סב, (ט) [מספתא דצ"מ פ"ח (ה"ט)]. (טו) [צ"מ טע. ע"ש]. (טז) [עין תוס' ב"ב פח: ד"ה התם, (ז) [צ"מ סב, (ח) [מדרין דף כח: פ]. (ט) [עין תוס' שבת פא: ד"ה האמר (בן אריה)]. (י) [עין תוס' נדה יד: ד"ה אי עשה תשובה וד"ה תואר, (ק) [ב"מ סא: (ר) [ב"מ סב ע"ב].

ליקובי רש"י

הלכה כסתם משנה. רבי הוא סדר המשנה. וישראל הוה חסד וישרו צעניו שגלן סתם ולא הוכרז שם אחריו ע"ש. כדי שלא יהו שניה מפי יחיד ונחלו כאלו עשנו מפי המנויטס ידענו כמקון [ב"ה ב]. וסתם נמי נמשח דברי יודיס שפאה לר' דברייהס ושגלן סתם כדי לקבוע הלכה כמקום [ב"מ ג]. א"ה הספיק ליתנו וכו'. לראשית הגז לכהן [לעיל טו]. עד שזבזבו. וישראל הוה פטור. לקבוע צעניו דהוה ליה ממוק ממונת כהונה או שאלן חכמים נוחה הימנו. אין רוח חכמים נוחה הימנו. אין נחם רוח לחכמי ישראל ממשעו של זה אין דעתם נוחה עליהם הימנו על דיו [ב"מ פח]. אינהו הויא ד"ה הא אביהם חייב להחזיר. כדמלכא רבה כהגזל כמלכא (דף ק"ב) וימי אחין עמך לרביס הוא דלחזיקי רחמנא אהדי ליה דלמי כדקן דספיה קדקא אישיס קאי אל תקא ואס לקתח החור אצל לבניה לא אזרי [ב"מ סב]. בעושה מעשה עמך. עמך דרשין הכי [ב"מ פח]. ושאיין צמכירין. שאין יודע למי גזל שגזל חאזיס הדיס. בורות שיחין ומערות. ממתקנסין הן מוס וסוקמן מן [צ"ק [לעיל ג: מפתח מאן עור ומאי שיה ומאי מערה [ב"ה טו]. עור עגול הוא שוח ארוכה וקלה מערה מרובעת ומכוסה בקרוי אלא שיש לה פה [לעיל ג: וטע"ג וקיימא לן יאן צהס צמכי רביס לאן תשובה מעלימא הוא [ב"מטא כא].

ביבוי רבי נשנית משנה זו. אור"ת

דלא לפניו ולא לאחריו אלא לזריו דוקא תקן משום מעשה שהיה ולא לדורות הבאים דהא מעשים צלל יוס שמקבלים מן הגוללים ודנין דיני גזילות כי ההוא דגזול פדנא דתורא לקמן (דף ט"ו): וההוא נרשאה דגנב קיפרא (לקמן דף קטו). וההוא רעיש דצפ"ק דצ"מ (דף ה). ונסכא דרבי אצל (ב"ב דף ג). ואמר נמי בצאחו נשך (ב"מ דף טו). דרביס קטוזה יוצאה צדיינין ולכן לא פריך לקמן אלא מצרייתת דהוה שונה ר' חייא שהיה תלמידו של רבי. ולא יקשה ממתני' דקתני משלם כשעת הגזילה לפי שהמשניות הוי קודם רבי אלא שרבי סדרס אצל צרייתת היה שונה ר' חייא מה שהיה מוסף רבי על המשניות ור"י אומר דממתני' לא ה"מ למפרך דלא תקן רבי דאין מקבלים אלא מאותן בני אדם שרוב עסקס ומחייטס צנך והיו מיוזיס צגול ורביס ומחפרנקיס צנך כל ימיהס דקתני הגולנין ומלוי צרייתת דמשמע שאומנותם צנך וכן רועיס וכל נהור דמיימי אצל ממתנין לא פריך שלא עשו תקנה מלקבל מאלדס שגזול ומלוה צרייתת בצקרא צלמא אצל אין לפרש דלמי לא פריך ממתני' משום דרבי לא תיקן אלא צרותם שעשו תשובה וצרייתת דמוכח⁷ מיינה מייירי צעבד תשובה מדקתני ומייצס להחזיר מפני כבוד אביהס מכ"מ⁸ היא דגולניס ומלוי צרייתת ועוד שכל אדם יכול לערס שעשה תשובה ויחזיר מעגמו ולא יקבלו ממנו וכן היא דכל הכלים (שנת דף קטו): דלמר ר' חנינא צימי נחמיה בן חכליה נשנית משנה זו והיא דסוף אלו מליאות (ב"מ דף ג): דקאמר צימי רבי נשנית משנה זו הכל מפרש ר"ת דלא נשנית אלא לההוא דרס וכן היא דהוריות (דף י): ואין להאריך:

הגולנין דמלוין ברבית שהחזירו אין מקבלין מהן והמקבל מהן אין רוח חכמים נוחה הימנו

אמר רבי יוחנן בימי רבי נשנית משנה זו דתנאי מעשה באדם אחד שבקש לעשות תשובה א"ל אשתו ריקה אם אתה עושה תשובה אפילו אבנט אינו שלך ונמנע ולא עשה תשובה באותה שעה אמרו הגולנין ומלוי רביות שהחזירו אין מקבלין מהם והמקבל מהם אין רוח חכמים נוחה הימנו מויתבי הניח להם אביהם מעות של רבית אע"פ שהן יודעין שהן רבית אין חייבין להחזיר אינהו הוא דלא הא אביהם חייב להחזיר בדין הוא דאביהם נמי אינו חייב להחזיר והא דקתני בדידהו משום דקא בעי למתני סיפא הניח להם אביהם פרה ומליית וכל דבר המסויים חייבין להחזיר מפני כבוד אביהם תנא רישא נמי בדידהו ומפני כבוד אביהם חייבין להחזיר אקרי כאן בעושה מעשה עמך כדאמר רב פנחס בשעשה תשובה הכא נמי בשעשה תשובה אי עשה תשובה מאי בעי גביה איבעי ליה לאהדורי שלא הספיק להחזיר עד שמת תא שמע הגולנים ומלוי ברבית אע"פ שגבו מחזירין גזולין מאי שגבו איכא אי גזול וזאי לא גזול לא גזול אלא אימא הגולנין ומאי ניהו מלוי רביות אע"פ שגבו מחזירין אמרי מחזירין ואין מקבלין מהם אלא למה מחזירין לצאת ידי שמים ת"ש הרועים והגבאין והמוכסין תשובתן קשה ומחזירין למכירין אמרי מחזירין ואין מקבלין מהם ואלא למה מחזירין לצאת ידי שמים אי הכי אמאי תשובתן קשה ועוד אימא סיפא ושאיין מכירין יעשה בהן צרכי ציבור⁹ ואמר רב חסדא זבורות שיחין ומערות אלא א"ה קשיא כאן קודם תקנה כאן לאחר תקנה והשתא דאמר רב נחמן בשאיין גזירה קיימת אפילו תימא אידי ואידי לאחר תקנה ולא קשיא כאן

אמר רבי יוחנן בימי רבי נשנית משנה זו דתנאי מעשה באדם אחד שבקש לעשות תשובה

אמר רבי יוחנן בימי רבי נשנית משנה זו דתנאי מעשה באדם אחד שבקש לעשות תשובה א"ל אשתו ריקה אם אתה עושה תשובה אפילו אבנט אינו שלך ונמנע ולא עשה תשובה באותה שעה אמרו הגולנין ומלוי רביות שהחזירו אין מקבלין מהם והמקבל מהם אין רוח חכמים נוחה הימנו מויתבי הניח להם אביהם מעות של רבית אע"פ שהן יודעין שהן רבית אין חייבין להחזיר אינהו הוא דלא הא אביהם חייב להחזיר בדין הוא דאביהם נמי אינו חייב להחזיר והא דקתני בדידהו משום דקא בעי למתני סיפא הניח להם אביהם פרה ומליית וכל דבר המסויים חייבין להחזיר מפני כבוד אביהם תנא רישא נמי בדידהו ומפני כבוד אביהם חייבין להחזיר אקרי כאן בעושה מעשה עמך כדאמר רב פנחס בשעשה תשובה הכא נמי בשעשה תשובה אי עשה תשובה מאי בעי גביה איבעי ליה לאהדורי שלא הספיק להחזיר עד שמת תא שמע הגולנים ומלוי ברבית אע"פ שגבו מחזירין גזולין מאי שגבו איכא אי גזול וזאי לא גזול לא גזול אלא אימא הגולנין ומאי ניהו מלוי רביות אע"פ שגבו מחזירין אמרי מחזירין ואין מקבלין מהם אלא למה מחזירין לצאת ידי שמים ת"ש הרועים והגבאין והמוכסין תשובתן קשה ומחזירין למכירין אמרי מחזירין ואין מקבלין מהם ואלא למה מחזירין לצאת ידי שמים אי הכי אמאי תשובתן קשה ועוד אימא סיפא ושאיין מכירין יעשה בהן צרכי ציבור⁹ ואמר רב חסדא זבורות שיחין ומערות אלא א"ה קשיא כאן קודם תקנה כאן לאחר תקנה והשתא דאמר רב נחמן בשאיין גזירה קיימת אפילו תימא אידי ואידי לאחר תקנה ולא קשיא כאן

הנהרות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אין מייבין וכו' וקסבר רשות. מ"ב ע"ל פ"י מלכא ריש דף ק"ב: (ב) תוס' ד"ה יתן וכו' שאפרש לקמן. (ג) דף טו לה ע"ב ד"ה צהס לפי פ"מ"ט: (ד) ד"ה אי עשה וכו' כפי רובין ספירס למואל יתן לירא את שיש לו להחזיר מילתא:

הנהרות הב"ח (א) ויהי כי יקח אדם ואיש והשיב את הגזילה אשר גזל או את העשק אשר עשק או את הפקדון אשר הפקדו אלו או את האבדה אשר אבדה: [ויקרא יב] (ב) אלהים לא תקבל וישיא עקבך לא תאר: [שמות כב] (ג) תורה אור השלם (א) ויהי כי יקח אדם ואיש והשיב את הגזילה אשר גזל או את העשק אשר עשק או את הפקדון אשר הפקדו אלו או את האבדה אשר אבדה: [ויקרא יב] (ב) אלהים לא תקבל וישיא עקבך לא תאר: [שמות כב] (ג) תורה אור השלם (א) ויהי כי יקח אדם ואיש והשיב את הגזילה אשר גזל או את העשק אשר עשק או את הפקדון אשר הפקדו אלו או את האבדה אשר אבדה: [ויקרא יב] (ב) אלהים לא תקבל וישיא עקבך לא תאר: [שמות כב] (ג) תורה אור השלם

הנהרות וצינונים

(א) צ"ל ששנתנית (בדפוס) ששנתני: (ב) נדביל שזו (באה"מ): (ג) פרוי למי שפכירי: (ד) הגזירה שגזולתו ש"ל: (ה) נדביל דפרך מינה (בית ישראל, וכו') בתוס' (ר"פ): (ו) נדביל דכ"ב (באה"מ): (ז) יש להוסיף ד"מא לצאת (באה"מ): (ח) צ"ל מקבלין (רש"י): (ט) ע"י חתיס בליק"מ:

בא א מיי פ"ט מהל'
גולה ואברהם הל' ו
ע"ש וסגן עשין עב
טו"ש ח"מ סומן שעב
ס"א ובה"ה:

בב ג ד מיי פ"ב מהל'
גולה ואברהם הל' ו
סגן עשין עב טו"ש ח"מ
ס"י סגן עשין ד וטע"ו:
בג ד מיי פ"ג מהל':
נחלת הל' ד סגן עשין
לו טו"ש ח"מ ס"י רע"ח
ספ"י ו:

כד ו מיי פ"ד מהל'
מלוה וזה הל' וטע"ו
סגן עשין עב טו"ש ח"מ
ס"י קטן טע"ה:
כז ז מיי ע"ס הלכה א
טו"ש ח"מ ע"ס טע"ה:

ליקוטי רש"י

צ"בועו ד אדום. ראה
ליקוטי רש"י נעמוד א.
ויב"ד ארתן. מן
הקרקע דמיט ולא שקלי
בארעא גופיה. בבור
צ"ש. מבור ופסות
שהשמיט קרקע קוסת
שחלקו וק"ל (כ"ב קד).
ש"ח בצבור נוטל פי שנים
שנשטו שמיטתו נכסים
לאחר מיתת אביהן דהוה
ליה ראוין ואין הכזור נוטל
הצבורה בראוי דמחייב כול
אשר ימצא לו וישאן כול
לחלוט נוטל כבור פי שנים
צקקעט שהיא משנתת
ועשין אה השנה ומוט
לפשוטו ריעע שיהא כול
לו בשנה שנתון חלקו
של זה. ובע"ה חוב
צ"תוים. וכן בעל חוב
קדש שטר הלואה לטור
מנהם של לקוחות טורפים
מתן עם מה שהשמיטו
וע"ס ליה שנה ונותן דמיט
ועממא כוליה דמיט
דמעיקרא ארעא ליה
הוא ואין לו לטורף לטור
למן קרקע שלו בשביל
השנה א"ס ש' צדו עמית
ולקמן מוקף לה עמית
שנשטת לו אפסותיק.
בע"ה חוב גובה את
השנה השנה למיטו
מעמית ומכר ליה הנכסים
והשמיטתו לקוחות טורף
בעל חוב הגוף והשנה והן
אשה נמי בעמית חוב היא
[בכורות ב.]. וכל הקרקע
טורף מיד הלוקח כמו
שהיא משנתת ע"י
הלוקח [ב"מ ד.]. שבה
המוגי' צ"ת פ"ב. קרוב
ליקצי אלף שגדיין לריבין
לקרקע היו להו כפירות
גמורין ואין בעל חוב גובה
אוחו בעל ילאה [ב"מ
ט.]. לריבין לקרקע דבר
מוטע דלילו אין פירות
לקרקע הוו להו פירות
ולא מיקרע שנה ובעל חוב
גובה השנה קאמר ולא
פירות גמורין כדמחייבין
צ"ק [ב"מ ק.]. גמר
פירי כגון קמה לקורי
ועבדים לנזור [רשב"ם ב"ב
כ.]. והא מעשיהם
בכ"ה יום. דמי טורפי
מנהם שאין לפי שמואל
ומג' לבעל חוב חוב להשנה
עם הקרקע ואפילו מוטע
לנכסים ולא זמן לטורפין
לקרקע [ב"מ ט.].

צה:

הגזול עצים

פרק תשיעי

בבא קמא

מסורת הש"ס
עם הוספות

דילמא ב"ק ד"ח דידע. וא"ת ואמאי גובה שנה מנכסים בני
חורין צ"ק ד"מ (דף טו): אפילו גובה שנה מנכסים בני
שלו ולקחה אם מעות ממנה או פקדון אבל ל"כ אין לו שנה
וי"ל דהתם שלא באחריות והכא באחריות דבאחריות לא שייך
למימר לא ממנה ולא פקדון:

בשבה שעה גבי גזילה קמפ"ג

דדבי יהודה פבר דנגול
הוי. אבל שנה שלא ע"ג גזילה הוי
דגזול או משום דהוי שינוי גמור או
משום תקנת השנים ואם גזל עניים
ועשאן כלים או אפי' נכרים ועשאן
כלים דהוי שינוי דהדר^א שמה מודה
ר' יהודה דמשלם כשעת הגזילה
אף על גב דהוי שנה שעה הגזילה
דכיון דטרח צהאי שינוי שייך ביה
תקנת השנים ואף על גב דגבי נתן
לצבוע לו אדום וצבוע שחור קאמר
רבי יהודה^ב דלס' השנה יתר על
הצ"ה כו' הס' דלא נחת צמורת
גזילה לא שייך תקנת השנים וכן
י"ל לר' שנה שעה גבי גזילה דגזולן
הוי דהיינו משום תקנת השנים
דהא ק"ל צהאי דלצבוע לו אדום
שינוי לא קני וצהאי לא שייך תקנת
השנים כדפי' א' והשתא הוי סברא
הפוכה דר' יהודה מדרי"מ דצבוע
לר"מ שינוי קונה וגזולן אין קונה
משום דקנים ולרבי יהודה צבוע
שינוי לא קני וגזולן קני משום
תקנת השנים ור"ת מפרש דאין אדם
כרישים לר' יהודה טעמא דתקנת
השנים אלא סברא דר"י שינוי קונה
ולרבי צד שנה שלא ע"ג גזילה
ללא הדרה הוי דגזולן אבל שנה
שעה גזילה דשינוי דהדר הוא ולא
קני הוי דנגול ולר' פפא אפי' דע"ג
גזילה דשינוי דהדר הוא קני והוי
דגזולן והא דלא קני צבוע לפי שאין
מתכוין לקנותו וכן נראה דלא כריכי
השתא לאוקמה ר"י צ"ש (דף טו) נמי
דלא חשיב ר' יהודה לעיל (דף טו):
צדי הני תנאי דסברי שינוי אין קונה
כי היכי דחשיב ר"ש דלצבוע:

מוני ר' יהודה ור"א ר"ש. וא"ת

לעולם ר"ש הוי לר' פפא
וימנא הכי ילדה אין לא ילדה לא
אלא הוי למחנה שלש ולרבי וי"ל
לר"ש אפילו ילדה קאמר דלמחנה
ושלש ורבי שקיל גזול דקאי אר"מ
דאיידי צילנה:

ר"ש כי מ"ס כו'. לא צני לר'

יהודה כיון דמתקנת השנים
מוקמי לה כולה שנתא צד גזולן
פשיטא דמגופיה^א שקיל (א):
שלישה שמיין אהן השבחה. אע"ג
דקמי ג' תנא ושיר
^{טו} גזולן ושיר נמי אריס שאם צא סלקון
מאריסותו מסלקון מן השנה צדמיס:^{טו}
שבח המוגיע צ"ת פ"ה. כאן פ"ה
כגון מצוה שגדלה כל זרעה

גובה מנכסים משועבדים. שהוא קדם והוא כמלוה צטור שהרי
כחז לו צטור המכירה שאם יטרופה ממנו יחזור וגובה מנכסיו:
קנים. ולהדר שנה לנגול: צבועו. שוגג חשיב ליה דליכא אינשי
קוצא ללא ידעי דלסור לשנות צצור של בעל הצ"ח: בשבחה שעה
גבי גזילה. כגון שהשביחה אללו ועדיין
לא נטלה^א היינו כגון (ב) ריקנית
ונתעברה או טעונה^ב גזיה: דרבי
יהודה פבר דנגול^א הוי. והכי קאמר
רבי יהודה גולה חזרת צענייה
לבעליה צין לשנה צין לגרעיותא כמו
שהיא צענת מציעה צ"ד היא
חזרת וצ"ח דגרעה כגון גזול
ילדה משלם פתחה ודאי^א דהדר
קצבט ליה נגול דמי גזיה ועובר
שגול ממנו ופליגא אדר' מאיר דאמר
כוליה שנתא יהיב ליה ואע"ג דקנה
גזיה וולד צשינו חזינא ליה כמאן
דכוליה שנתא אכמי עלה כמו שלא
נגזיה ומשלם כולה משום קנסא
וקאמר ליה רבי יהודה כדאימא השתא
דהרס ואי הדר צבט נמי מנייה גזיה
וולד יהיב ליה דמי דמעיקר' דקנה גזיה
וולד צשינו והיכא דעדיין כל השנה
עליה חזרת כמות שהיא ואחא ר"ש
למימר אפילו שנתא עליה נוטלו
גזולן דשינוי קונה ולא ישלם אלא
דמיס ראשונים כאילו היא שומא
אללו כצקס: דר"י שבח^א גזילה דגזולן
הוי. וצענייה דקאמר ר' יהודה
דמעיקרא קאמר: צ"ח צשינו
כו. כדך מנהג המדינה למקצלי
צמנות להשתיין לזמן גדול כו':
א' ר' יהודה ור"א ר"ש. וכ"ש דכר"מ
לא מתוקמא דקמי רישא גזול פרה
מעוברת וילדה רחל טעונה וגזיה
משלם דמי פרה העומדת לילד כו'
ולר"מ משלם גזיות וולדות כדשתא:
אידי דנפב רישא י"דה. לאשמועינן
דלא משלם גזיות וולדות כדשתא
אלא דמי פרה העומדת לילד נקט
נמי סיקפא ילדה: בבור דפשוט^א
שהשמיטו אה הנכסים קודם חלוקה
וצענת חלוקה נוטל הכזור פי שנים
צקרקעות ר'ךך להחזיר לפשוט רביע
השנה של חלק צבורה צמעות שאין
לו לטול פי שנים צמה שהשמיט
זה ואם השמיט צ"צ זו כשנטל זה
פי שנים צקרקע נוטל^א מן השנה ח'
וזוים ר'ךך להחזיר לו צ' וזוים ומעלה
לו צדמיס ואין נותן לו מן הקרקע
אלא אם רצה מסלקון צדמיס ונותן
לו שני וזוים ואין יכול לומר לו
הפשוט תן לי קרקע כוה שוה צ'
וזוים: ובע"ה חוב צ"קוק. צ"ח הטורף
לקוחות צשציל חוב שיש לו על
המוכר אין לו כח צמה שהשמיט
לוקח ומסלקו צ"ח צדמיס ונותן לו
דמי צבתו ואין נותן לו קרקע צשיעור
צבתו: וב"ח צ"תוים. צ"ח שיעור
לנכסי יתומים צשציל חוב אצ"הן
אין לו צמה שהשמיטו נכסים לאחר

הא
מיתת אצ"הן כלום ומעלה
רצה: גובה את השבחה. ואינו מחזיר ללוקח כלום: המוגיע
צ"ת פ"ה. כגון מצוה שגדלה כל זרעה

הא
מיתת אצ"הן כלום ומעלה
רצה: גובה את השבחה. ואינו מחזיר ללוקח כלום: המוגיע
צ"ת פ"ה. כגון מצוה שגדלה כל זרעה

הא
מיתת אצ"הן כלום ומעלה
רצה: גובה את השבחה. ואינו מחזיר ללוקח כלום: המוגיע
צ"ת פ"ה. כגון מצוה שגדלה כל זרעה

הא
מיתת אצ"הן כלום ומעלה
רצה: גובה את השבחה. ואינו מחזיר ללוקח כלום: המוגיע
צ"ת פ"ה. כגון מצוה שגדלה כל זרעה

הא
מיתת אצ"הן כלום ומעלה
רצה: גובה את השבחה. ואינו מחזיר ללוקח כלום: המוגיע
צ"ת פ"ה. כגון מצוה שגדלה כל זרעה

הא
מיתת אצ"הן כלום ומעלה
רצה: גובה את השבחה. ואינו מחזיר ללוקח כלום: המוגיע
צ"ת פ"ה. כגון מצוה שגדלה כל זרעה

הא
מיתת אצ"הן כלום ומעלה
רצה: גובה את השבחה. ואינו מחזיר ללוקח כלום: המוגיע
צ"ת פ"ה. כגון מצוה שגדלה כל זרעה

הא
מיתת אצ"הן כלום ומעלה
רצה: גובה את השבחה. ואינו מחזיר ללוקח כלום: המוגיע
צ"ת פ"ה. כגון מצוה שגדלה כל זרעה

הא
מיתת אצ"הן כלום ומעלה
רצה: גובה את השבחה. ואינו מחזיר ללוקח כלום: המוגיע
צ"ת פ"ה. כגון מצוה שגדלה כל זרעה

הא
מיתת אצ"הן כלום ומעלה
רצה: גובה את השבחה. ואינו מחזיר ללוקח כלום: המוגיע
צ"ת פ"ה. כגון מצוה שגדלה כל זרעה

הא
מיתת אצ"הן כלום ומעלה
רצה: גובה את השבחה. ואינו מחזיר ללוקח כלום: המוגיע
צ"ת פ"ה. כגון מצוה שגדלה כל זרעה

הא
מיתת אצ"הן כלום ומעלה
רצה: גובה את השבחה. ואינו מחזיר ללוקח כלום: המוגיע
צ"ת פ"ה. כגון מצוה שגדלה כל זרעה

הא
מיתת אצ"הן כלום ומעלה
רצה: גובה את השבחה. ואינו מחזיר ללוקח כלום: המוגיע
צ"ת פ"ה. כגון מצוה שגדלה כל זרעה

הא
מיתת אצ"הן כלום ומעלה
רצה: גובה את השבחה. ואינו מחזיר ללוקח כלום: המוגיע
צ"ת פ"ה. כגון מצוה שגדלה כל זרעה

הא
מיתת אצ"הן כלום ומעלה
רצה: גובה את השבחה. ואינו מחזיר ללוקח כלום: המוגיע
צ"ת פ"ה. כגון מצוה שגדלה כל זרעה

הא
מיתת אצ"הן כלום ומעלה
רצה: גובה את השבחה. ואינו מחזיר ללוקח כלום: המוגיע
צ"ת פ"ה. כגון מצוה שגדלה כל זרעה

הא
מיתת אצ"הן כלום ומעלה
רצה: גובה את השבחה. ואינו מחזיר ללוקח כלום: המוגיע
צ"ת פ"ה. כגון מצוה שגדלה כל זרעה

הא
מיתת אצ"הן כלום ומעלה
רצה: גובה את השבחה. ואינו מחזיר ללוקח כלום: המוגיע
צ"ת פ"ה. כגון מצוה שגדלה כל זרעה

הא
מיתת אצ"הן כלום ומעלה
רצה: גובה את השבחה. ואינו מחזיר ללוקח כלום: המוגיע
צ"ת פ"ה. כגון מצוה שגדלה כל זרעה

הא
מיתת אצ"הן כלום ומעלה
רצה: גובה את השבחה. ואינו מחזיר ללוקח כלום: המוגיע
צ"ת פ"ה. כגון מצוה שגדלה כל זרעה

הא
מיתת אצ"הן כלום ומעלה
רצה: גובה את השבחה. ואינו מחזיר ללוקח כלום: המוגיע
צ"ת פ"ה. כגון מצוה שגדלה כל זרעה

הא
מיתת אצ"הן כלום ומעלה
רצה: גובה את השבחה. ואינו מחזיר ללוקח כלום: המוגיע
צ"ת פ"ה. כגון מצוה שגדלה כל זרעה

הא
מיתת אצ"הן כלום ומעלה
רצה: גובה את השבחה. ואינו מחזיר ללוקח כלום: המוגיע
צ"ת פ"ה. כגון מצוה שגדלה כל זרעה

הא
מיתת אצ"הן כלום ומעלה
רצה: גובה את השבחה. ואינו מחזיר ללוקח כלום: המוגיע
צ"ת פ"ה. כגון מצוה שגדלה כל זרעה

הא
מיתת אצ"הן כלום ומעלה
רצה: גובה את השבחה. ואינו מחזיר ללוקח כלום: המוגיע
צ"ת פ"ה. כגון מצוה שגדלה כל זרעה

הא
מיתת אצ"הן כלום ומעלה
רצה: גובה את השבחה. ואינו מחזיר ללוקח כלום: המוגיע
צ"ת פ"ה. כגון מצוה שגדלה כל זרעה

הא
מיתת אצ"הן כלום ומעלה
רצה: גובה את השבחה. ואינו מחזיר ללוקח כלום: המוגיע
צ"ת פ"ה. כגון מצוה שגדלה כל זרעה

הא
מיתת אצ"הן כלום ומעלה
רצה: גובה את השבחה. ואינו מחזיר ללוקח כלום: המוגיע
צ"ת פ"ה. כגון מצוה שגדלה כל זרעה

הא
מיתת אצ"הן כלום ומעלה
רצה: גובה את השבחה. ואינו מחזיר ללוקח כלום: המוגיע
צ"ת פ"ה. כגון מצוה שגדלה כל זרעה

הא
מיתת אצ"הן כלום ומעלה
רצה: גובה את השבחה. ואינו מחזיר ללוקח כלום: המוגיע
צ"ת פ"ה. כגון מצוה שגדלה כל זרעה

הא
מיתת אצ"הן כלום ומעלה
רצה: גובה את השבחה. ואינו מחזיר ללוקח כלום: המוגיע
צ"ת פ"ה. כגון מצוה שגדלה כל זרעה

הא
מיתת אצ"הן כלום ומעלה
רצה: גובה את השבחה. ואינו מחזיר ללוקח כלום: המוגיע
צ"ת פ"ה. כגון מצוה שגדלה כל זרעה

הא
מיתת אצ"הן כלום ומעלה
רצה: גובה את השבחה. ואינו מחזיר ללוקח כלום: המוגיע
צ"ת פ"ה. כגון מצוה שגדלה כל זרעה

מבוא לספר אגרת דרבי שרירא גאון
עם ביאורי משה יאיר וינשטאק

- א -

אחרוני הגאונים, רבי שרירא גאון ובנו רב האי גאון

בקשר לביאורי על אגרת דרבי שרירא גאון מוכרחים אנו לנגוע גם הן בדברי ימי רש"ג, והן בדברי ימי בנו רב האי גאון והן בנידון שתי הישיבות סורא ופומבדיתא. ואע"פ שלא באנו כאן לכתוב דברי ימיהם אבל בהכרה מוכרחים לנגוע בקצרה בנידון זה.

הן האב והן הבן האריכו ימים מאד, קרוב למאה שנה היו שנות חייהם.

רב שרירא גאון פומבדיתא, נולד בשנת ד"א תרנ"ט (וי"א תרס"ו) ונפטר בשנת

ד"א תשנ"ח (וי"א תשס"ז) - כמאה שנה בערך.

בנו רב האי גאון פומבדיתא, נולד בשנת ד"א תרצ"ט ונפטר בשנת ד"א

תשצ"ח - צ"ט שנה שנות חייו.

רב האי נחשב לגאון האחרון, והוא החותם את תקופת הגאונות.

יחוסם עולה עד לזמן התנאים והאמוראים, ומקודם עד לרישי הגולה, עד ליהויכין מלך יהודה, לזרובבל בן שאלתיאל, שושלת של מלכי בית דוד בבית ראשון.

האב ובנו היו ראש מתיבתא דפומבדיתא משך שבעים שנה, האב ארבעים שנה, והבן שלושים שנה, ובעוד האב חי כבר היה הבן דיין, והשתתף בתשובת אביו, וגם האגרת הזאת משותפת להאב ולהבן.

מימות רב ושמואל רב הונא ורב יהודה ורב חסדא, מהם ראשי הישיבות סורא נהרדעא ופומבדיתא. היו זמנים שהישיבות היו עומדים על הגובה של פאר והדר והיו זמנים שהחלו לדעוך. וכשהגיע הזמן השפל והירוד של ישיבת סורא, בא רב סעדיא גאון והרימה אל על. וכשהחלה ישיבת פומבדיתא לרדת, באו האב ובנו והרימוהו ונהיית שוב "ישיבת גאון יעקב".

רבינו שרירא גאון בעצמו מוסר לנו הידיעות הנכונות ע"ד תקופת הגאונות, וממילא משולבות דברי ימי המתיבתות עם העומדים בראשם, ובארנו דבריו הקדושים בביאורנו על אגרת הזאת, וכאן במבוא, נבאר הזמן האחרון כלומר

אגרת רב שרירא גאון

י

דפוס ראשון

טו. וכד מלך בתר אבוה, היה בהדי בנוהי של אותן החכמים כגון ר' ישמעאל ב"ר יוסי ור' יוסי בר' יהודה ר' יעקב איש כפר חטיא, ותלמידים אחרים כגון ר' חייא שעלה מבבל ור' חנינה בר חמא ור' אפס ורבן גמליאל ור' שמעון בניו של רבינו הקדוש ור' ינאי, והם הרביצו תורה הרבה.

תרגום עברי

טו. וכשמלך אחר אביו, היו עמו [בלמודו] בניהם של אותן החכמים, כגון ר' ישמעאל ב"ר יוסי ור' יוסי ב"ר יהודה [ו]ר' יעקב איש כפר חטיא ותלמידים אחרים, כגון ר' חייא שעלה מבבל ור' חנינא בר חמא ור' אפס, ורבן גמליאל ור' שמעון בנ[ו] של רבינו הקדוש, ור' ינאי. והם הרביצו תורה הרבה.

טז. ובכל השנים האלו נתפרשו כל ההלכות שהיו תלויות בכל המדרשות מפחד ההפסד גדול שהיה בחרבן הבית והספקות שהיו להם באותן המהומות. וכל החלוקות שנולדו בג' דורות הללו נפסקה הלכה בהם, ונודעו ביניהם דברי היחידים ודברי המרובים בתר דטרתי רבנן בהו טרתי נפיש, ודקו כהא דוקא דבתר דוקא ודקדקו הרבה וכל השמועות והמשניות לתקנן. ולא הוסיפו על מימרא דקמאי מאנשי כנסת הגדולה, אלא טרתו טרחי נפיש ודקו דקדוקי רברבי עד דאסיקו מאי דהוו אמרין הנך ראשונים ומאי דהוו עבדין עד דאפשיטו להון כל ספקי דאית להו.

טז. ובכל השנים האלו נתפרשו כל ההלכות, שהיו תלויות [ללא הכרעה] בכל [בתו] המדרשות מחמת פחד ההפסד [ה]גדול שהיה בחרבן הבית, והספקות שהיו להם באותן המהומות, וכל החלוקות שנולדו בג' דורות הללו (י), נפסקה הלכה בהם, ונודעו ביניהם דברי היחידים ודברי המרובים אחר שטרחו רבותינו בהם טרחות הרבה ודייקו בהם דיוק אחר דיוק, ודקדקו הרבה [על] כל השמועות והמשניות לתקנן. ולא הוסיפו על דברי הראשונים מאנשי כנסת [ה]גדולה, אלא טרחו טרחות הרבה ודייקו דקדוקים גדולים עד שהעלו מה שהיו אומרים אותם הראשונים ומה שהיו עושים, עד שנתפשטו להם כל ספקות שהיו להם.

י. שלאחר החרבן, ריב"ז, ר' יהושע תלמידו ואחריו ר"מ כפי שמנאם לעיל, וראה להלן סע' ל. וכ"ה בפרש"י ב"מ לג, ב ד"ה בימי. רס"ג בס' הגלוי (עמ' קצד) מונה את סדר הדורות משפסקה הנבואה עד רבי.

דפוס ראשון

יז. ולא הוה חד מן הראשונים דכתב מדעם עד סוף יומי דרבינו הקדוש. וכן נמי לא הוו גרסי כולהו בפה אחד ולשון אחד, אלא טעמיהו הוו ידעין להון וכלהון דעת אחת הות כהון ולא הות בגירסייהו פלוגתא, וידעי מאי דאיתיה דברי הכל ומאי דאית כיה פלוגתא. ומאי דאיתיה ליחיד ומאי דאיתיה לרבים. ולא היו להם דברים מתוקנים ומשנה ידועה שהכל שונין אותם בפה אחד ולשון אחד. אלא אותן הטעמים והשמועות שהיו יודעין אע"פ שהחכמים כלן היו שוין בהם, כל אחד ואחד מתני לתלמידיו באי זה תבור שירצה ובאי זה דרך שירצה. יש שאוחז דרך קצרה כדאמרינן (יבמות מט, א) משנת ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי. ואמרינן (פסחים ג, א) לעולם ישנה אדם לתלמידיו דרך קצרה ואית דתני כללות ואית דפרטין ואית דמרווחין ופשטין דמויי ודמויי דדמויי. וכל חד וחד מרבנן תני כד אתנייה רביה האי מקדים להא מילתא והאי מאחר לה. האי קייט לישניה והאי מרווח ליה. ואית נמי מאן דרביה יחיד דאמר מילתא תני לה בסתמא אע"ג דידיע ליה דההוא יחיד הוא. ואמרינן (עדיות פ"א מ"ג) חייב אדם לאמר בלשון רבו ואיכא דמתני מאן דמסתברא ליה תדא כי האי תנא וחדא כי האי תנא.

תרגום עברי

יז. ולא היה אחד מן הראשונים שכתב איזה דבר עד סוף ימיו של רבינו הקדוש (יא). וכן לא היו לומדים גם כן כלם בפה אחד ולשון אחד, אלא טעמיהם היו ידועים להם, וכלם דעה אחת היתה בהם ולא היה בלמודם מחלוקת, וידעו מה שהוא דברי הכל ומה שיש בו מחלוקת, ומה שהוא ליחיד ומה שהוא לרבים, ולא היו להם דברים מתוקנים ומשנה ידועה, שהכל שונין אותה בפה אחד ולשון אחד, אלא אותן הטעמים והשמועות שהיו יודעין, אף על פי שהחכמים כלן היו שוין בהם כל אחד ואחד שונה לתלמידיו באיזה תבור [ולשון] שירצה ובאיזה דרך שירצה. יש שאוחז דרך קצרה, כמו שאומרים אנו, "משנת ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי". ואומרים אנו, "לעולם ישנה אדם לתלמידיו דרך קצרה". ויש ששנו כללות, ויש שפרטו, ויש שהרחיבו ופירשו דמויים [דוגמאות] ודמויי דמויים. וכל אחד ואחד מרבנותינו שנה כמו ששנה לו רבו, זה מקדים איזה דבר וזה מאחרו, זה מקצר לשונו, וזה מרחיבו. ויש גם כן מי שרבו יחיד שאמר דבר הוא שונה אותו סתם, אף על פי שידוע לו שזהו יחיד. ואמרנו, "חייב אתה לומר בלשון רבו". ויש שונה מה שמסתבר לו, אחת כתנא זה

יא. וכ"כ רס"ג שם שאחרי שפסקה הנבואה חששו שתשכח הקבלה, שמו בטחונם על הכתוב בספר ע"ש.

אגרת רב שרירא גאון

דפוס ראשון

ומשום הכי פרשי בגמרה הא מני ר' פלוני היא, ואמרינן מאן תנא להא דתנו רבנן וכו', כמאן כי האי תנא. ואמרינן בכמה דוכתי מי ששנה זו לא שנה זו. ומדקדיקין במתניתא במלתא ומלתא מינה ומוקמינן רישא בחר תנא וסופא בחד תנא. והנך מתנייתא כלהו מקריין ברייתא, בחר דתריין ר' ברייתא דילנא.

תרגום עברי

ואחת כתנא זה. ולפיכך מפרשים בגמרא, "זו כמי היא, ר' פלוני הוא". ואומרים אנו: "מי שנה לזה ששנו רבותנו וכו'?" כמי? כאותו תנא. ואומר התלמוד בכמה מקומות, "מי ששנה זו לא שנה זו". ומדקדיקים במשנה בכל דבר ודבר ממנה, ומעמידים תחלתה בתנא אחד וסופה בתנא אחר. ואלו המשניות נקראות כולן ברייתות, אחר שסדר רבי משניות שלנו.

יח. והיו אומרים הראשונים ששלשה עשר פנים היו בין רבותינו במשנה, והיה רבי לומד כלן, כמו שגרסנו במסכת נדרים [מא, א]: רבי היה לומד שלשה עשר פנים בהלכה. לימד לר' חייא שבעה מהן. חלה רבי ונעקרו ממנו. החזיר ר' חייא שבעה לפניו, ואותן ששה האחרים הלכו להן. היה כובס אחד שהיה שומע אותן כשהיה [רבי] גורס, הלך ר' חייא ולמדם לפני הכובס, ובא ר' חייא והחזירם לפני רבי. וכשהיה רבי רואה לאותו כובס אמר לו: "אתה עשית אותי ואת חייא". ויש אומרים כך אמר לו: אתה עשית את חייא וחייא עשה אותי."

יח. והיו אמרין קמאי דתלת עשרה אנפי הויין ביני רבנן במתניתין והוה ר' גמיר כולהון כדגרסינן במסכת נדרים (מא, א), ר' הוה גמיר תלסר אפי הלכתא אגמריה לר' חייא שבע מניהו חלש ר' ואעקרו מיניה, אהדר ר' חייא שבע קמיה והנך שיך אחריני אזדו להו, הוה ההוא קצרא דהוה שמע להו כד הוה גריס אזל ר' חייא וגמרינהו קמי קצרא ואתא ר' חייא ואהדרינהו קמי ר'. וכד הוה חזי ר' לההוא קצרא אמר ליה אתה עשיתה אותי ואת חייא, ואיכא דאמרי הכי אמר ליה אתה עשית את חייא וחייא עשה אותי.

יט. וכיון שראה רבי שיש כל כך שנויים במשניות רבותינו, אף על פי שטעמיהם עולים לדבר אחד, חשש שלא יצא ויבא הפסד מאותו דבר, הואיל וראה שמתמעט הלב ושמסתתם מעין החכמה ומסתלקת

יט. וכיון דחזא רבי דאיכא שנויא כולי האי בתנויי דרבנן, אע"ג דטעמיהו לחדא מילתא סלקין, חש דלא נפיש ואתי פסידא מינא דמלתא, הואיל וחזא דקא ממעט לבא וקא מסתם מעין החכמה

סעיף כ-כא

יג

דפוס ראשון

ומסתלקא תורה, כי ההיא דאמר ר' יוחנן בעירובין (נג, א) לבן של ראשונים כפתחו של אולם ושל אחרונים כפתחו של היכל, ואמרינן מאן ראשונים ר' עקיבא אחרונים ר' אלעזר בן שמוע.

תרגום עברי

התורה, כמו שאמר ר' יוחנן בעירובין [נג, א]: לבן של ראשונים כפתחו של אולם ושל אחרונים כפתחו של היכל. ואמרו, מי הם הראשונים, ר' עקיבא. ואחרונים, ר' אלעזר בן שמוע.

כ. ואחסנוהו לר' מן שמיא דהוה ליה תורה וגדולה, והוי כייפין ליה מכל אתריה כלהו שני, כי ההיא דאמרינן בגיטין (נט, א) אמר רבה בריה דרבא ואי תימא ר' הלל בריה דר' ואלס, מימות משה ועד רבי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד.

כ. והנחילוהו לרבי מן השמים שהיו לו תורה וגדולה. והיו כפופין לו מכל המקומות כל השנים, כמו שאמרו בגיטין [נט, א]: אמר רבה בנו של רבא, ויש אומרים ר' הלל בנו של רבי ואלס: מימות משה ועד רבי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד.

ושקטו רבנן ביומי דרבי מכל שמדא משום רחמנותא דאיכא בין אנטונינוס ורבי. ואסכים לתרוצי הלכתא כי היכי דלגרסי רבנן כלהו פה אחד ולשון אחד, ולא ליגרס כל חד וחד לישנא לנפשיה, משום דהנך ראשונים דקמי חרבן הבית לא אצטריכו להכי, הואיל ותורה שבעל פה הוא ולא אתמרו טעמיהו בדברים ידועים כגון תורה דכתיבא, אלא ידעי וגמרי טעמי בלבבהון וכל חד וחד מגמר להו ולתלמידיה כאדם המספר לחברו ומלמדו באיזה לשון שירצה.

ושקטו החכמים בימיו של רבי מכל שמד, משום האהבה שהיתה בין אנטונינוס ורבי, והסכים [רבי] לסדר ההלכה כדי שיהיו גורסים רבותינו כלם, פה אחד, ולשון אחד, ולא שיגרס כל אחד ואחד לשון לעצמו, כי אותם הראשונים שקודם חרבן הבית לא נצטרכו לכך, הואיל ותורה שבעל פה היא, ולא נאמרו טעמיה בדברים ידועים כמו תורה שבכתב, אלא ידעו ולמדו טעמיה בלבותיהם, וכל אחד ואחד מלמד אותם לתלמידיו כאדם המספר לחברו ומלמדו באיזה לשון שירצה.

כא. וכיון דמכנפין בלשכת הגזית ובכתי מדרשות הם מסודרין לאומרן מיד, וממשלתא אית להו בלא עקתא ובלא

כא. וכיון שמתאספין בלשכת הגזית ובכתי מדרשות הם מסודרין לאמרן מיד, וממשלה יש להם בלא מורא ובלא פחד,

אגרת רב שרירא גאון

דפוס ראשון

פחדא, ומן שמיא הוו מסייעין להון והוו כרידן להון טעמי תורה כהלכה למשה מסיני ולית בהו חלוף ולית בהו פלוגתא, כדאמרינן (סנהדרין פת, ב) א"ר יוסי בתחלה לא היה מחלוקת בישראל אלא ב"ד של שבעים ואחד היו יושבין בלשכת הגזית ושני בתי דינין של כ"ג אחד יושב על פתח הר הבית ואחד יושב על פתח העזרה ושאר בתי דינין של עשרים ושלושה יושבין בערי ישראל הוצרך הדבר לשאול וכו' [לה] כריתא, עד משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שמשו כל צרכן רבתה מחלוקת בישראל ונעשית תורה כשתי תורות.

תרגום עברי

ומן השמים היו מסייעים להם והיו ברורים להם טעמי התורה כהלכה למשה מסיני, ואין בהם חלוף ואין בהם מחלוקת, כמו שאומרים אנו: "אמר ר' יוסי, בתחלה לא היה מחלוקת בישראל, אלא בית דין של שבעים ואחד היו יושבין בלשכת הגזית ושני בתי דינין של עשרים ושלושה, אחד יושב על פתח הר הבית ואחד יושב על פתח העזרה, ושאר בתי דינין של עשרים ושלושה יושבין בערי ישראל, הוצרך הדבר לשאול [שואלין מבית דין שבעירן, אם שמעו אמרו להן, ואם לאו באין לזה שסמוך לעירן, אם שמעו אמרו להן, ואם לאו באין לזה שעל פתח הר הבית. אם שמעו אמרו להן, ואם לאו, באין לזה שעל פתח העזרה, ואומר: כך דרשתי וכך דרשו חבירי, כך למדתי וכך למדו חבירי, אם שמעו אמרו להן, ואם לאו, אלו ואלו באין ללשכת הגזית, ששם יושבין מתמיד של שחר עד תמיד של בין הערבים, ובשבתות ובימים טובים יושבין בחיל, נשאלה שאלה בפניהם, אם שמעו אמרו להם, ואם לאו עומדין למנין, רבו המטמאים טמאו, רבו המטהרין טהרו]. משרבו תלמידי שמאי והלל, שלא שמשו כל צרכן, רבו מחלוקות בישראל ונעשית תורה כשתי תורות."

כא* . ורבנן דבתר הכי דבימי הלל ורבן שמעון בנו, אכתי קא שקלי וטרו והוו קיימין פלוגתא דתנאי בהדי הדדי ולא

כא* . ורבנן דבתר הכי דבימי הלל ורבן שמעון בנו, אכתי קא שקלי וטרו והוו קיימין פלוגתא דתנאי בהדי הדדי ולא

דפוס ראשון

איפשר להו למיגרסינהו בפה אחד ולשון אחד.

וביזמוי דר' בנו של רשב"ג אסתייעא מילתיא ותרצינהו וכתבינהו, והווי מילי דמתני' כמשה מפי הגבורה אמרן וכאות וכמופת דמיין. ולא מליביה חברינהו, אלא הנהו מלי דהווי גרסי הנהו ראשונים דלקמיה. ומנא לן מדתנן (סנהדרין מ, א) מעשה ובדק בן זכאי בעוקצי תאנים, ואמרי' בגמרא (מא, א) מסתברא דבן זכאי דעלמא דאי ס"ד רבן יוחנן בן זכאי, הכא קרי ליה בן זכאי והכא קרי ליה רבן יוחנן בן זכאי, ומקשי' והתניא מעשה ובדק רבן יוחנן בן זכאי בעוקצי תאנים, ואסקינן אלא תלמיד היושב לפני רבו הוה ואמר מלתא ואסתבר טעמיה לרביה וקבעיה בשמיה. דאלמא מן ההוא זמן דהלל ושמאי דתנו רבנן מעשה ובדק בן זכאי בעוקצי תאנים תנייה רבי הכי במתניתין ולא מתנייה [שנייה].

ועוד מדתנן פרק כיצד מעברין את הערים (עירובין נג, א) ואמ' ר' איכא איניש דלשאיל להו לבני יהודה דדייקי לישנא מאברין תנן או מעברין תנן. דאלמא לרבי גופיה דתרצה למתניתין מספקא ליה היכי תנן ואמר מאן דתני מאברין לא משתבש, ומאן דתני מעברין לא משתבש, מאן דתני מאברין לא משתבש כגון אבר אבר, מאן דתני מעברין לא משתבש כגון אשה עוברת. שמעינן מינה דבלשון הזה הוא

תרגום עברי

עם זה ולא היה אפשר להם ללמדם בפה אחד ולשון אחד.

ובימיו של רבי בנו של רשב"ג עלה הדבר בידו וסדרם וכתבם, והיו דברי המשנה כן [אלו] משה מפי הגבורה אמרן, וכאות וכמופת הם דומים, ולא מלבו חברם, אלא אותם דברים שהיו גורסים אותם ראשונים שלפניו. ומנין לנו, ממה ששנו, "מעשה ובדק בן זכאי בעוקצי תאנים". ואמרנו בגמרא: מסתבר שבן זכאי בעלמא [הוא], שאם יעלה על דעתך שרבן יוחנן בן זכאי [הוא], כאן קורא לו בן זכאי וכאן קורא לו רבן יוחנן בן זכאי ואנו מקשים: והרי שנינו, מעשה ובדק [רבן יוחנן] בן זכאי בעוקצי תאנים ואנו מעלים: אלא תלמיד היושב לפני רבו היה ואמר דבר ונסתבר טעמו לרבו וקבעו בשמו. הרי שמאותו זמן של הלל ושמאי מה ששנו רבותינו, מעשה ובדק בן זכאי בעוקצי תאנים, שנאו רבי כך במשנה ולא שנהו.

ועוד [הוכחה] ממה ששנינו "כיצד מעברין את הערים", ואמר רבי, יש אדם שישאל להם לבני יהודה שמדייקים הלשון, מאברין שנינו או מעברין שנינו. הרי שרבי עצמו, שסדר המשנה, היה מסופק איך שנינו, ואמר מי ששונה מאברין אינו משתבש ומי ששונה מעברין אינו משתבש. [מי ששונה מאברין אינו משתבש, כגון אבר אבר, מי ששונה מעברין אינו משתבש, כגון אשה עוברת].

אגרת רב שרירא גאון

דפוס ראשון

אמורא [הוה אמרוה] קמיה דר' איכא דתני לה הכי ואיכא דתני לה הכי.

תרגום עברי

מכאן שמענו שבלשון הזה נאמר קודם לרבי יש ששנאה כך ויש ששנאה כך.

כב. ואף מסכייתא נמי הוּוּ מפסקאן מקמיה דרבי, מדקאמר ליה רבי מאיר לרבי נתן נימא ליה לרשב"ג פתח תני בעוקצין דלית ליה. ומעשה בר' יעקב בן קרשאי דאזל ויתיב להדי כוותא דעליתא דהוה יתיב בה רשב"ג גרס ותנא עוקצין גרס ותנא אמר רשב"ג אי איכא מאן דקא שאיל בעוקצין יהיב דעתיה וגמרא (הוריות יג, ב).

כב. ואף המסכתות גם כן היו [מופסקות ומחולקות] קודם לרבי. ממה שאמר לו רבי מאיר לרבי נתן נאמר לרשב"ג שיפתח וישנה במסכת עוקצין שאין לו. ומעשה בר' יעקב בן קרשאי שהלך וישב אצל חלון העליה שהיה יושב בה רשב"ג, גרס ושנה עוקצין, גרס ושנה. אמר רשב"ג, אם יש מי ששואל בעוקצין, נתן דעתו ולמדה.

כג. ואיכא דוכתא דאוסוף בהו ר' פרושי, כגון הא דתנן (שבת סו, ב) הבנים יוצאין בקשרים ובני מלכים בזוגים, הכי הוה מתני' מפומא דראשונים ואוסוף בה רבי ופריש בה, וכל אדם, אלא שדברו חכמים בהוה. לבד מן מלי דאתנין ביומיה וביומי דבתריה כדקאמרינן זו משנה ראשונה משנה אחרונה אמרו וכו' (עי' כתובות נז, א במשנה).

כג. ויש מקומות שהוסיף בהם רבי פירושם, כגון זה ששינינו: הבנים יוצאים בקשרים ובני מלכים בזוגים [פעמונים]. כך היתה המשנה מפי הראשונים, והוסיף עליה רבי ופירש בה וכל אדם, אלא שדברו חכמים בהוה. חוץ מן [מלבד זאת הם] הדברים שנשנו בימיו ובזמנים שלאחריו, כאמרם: זו משנה ראשונה, משנה אחרונה אמרו וכו'.

וכן מסכת עדויות דאיתוקמא ביומא דאתוקם ר' אלעזר בן עזריה, דאמרינן (ברכות כח, א) אף עדויות בו ביום נשנית ושינינו כל בו ביום ביומא דאותבוה לר' אלעזר בן עזריה בישיבה. ותנא לן ר' בגוה בתר הכי מיליה דאתנו בימי אביו, כגון ר' יוסי אומר ששה דברים מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה וכו' (עדויות פ"ה

וכן מסכת עדויות שנשנית ביום שנתעלה ר' אלעזר בן עזריה, שאומרים אנו, אף עדויות בו ביום נשנית. ושינינו, כל בו ביום ביום שהושיבוהו לר' אלעזר בן עזריה בישיבה. ושנה לנו רבי בתוכה אחר כן דברים שנשנו בימי אביו, כגון, ר' יוסי אומר ששה דברים מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל וכו'. וכגון, אמר ר'

סעיף כד-כה

יז

דפוס ראשון

י"ב), וכגון אמר ר' יהודה ח"ו שעקביא בן מהללאל נתגדה, בן מהללאל נתגדה שאין עזרה ננעלת בחכמה וביראת חטא על כל אדם בישראל כעקביא בן מהללאל. אבל מסכייתא אחרנייתא אע"ג דטעמיהון הוו תנו להו רבנן קמאי, ר' תרצינן להלכתא, אית מניהו דהוה תני להו בלשון הראשון ואית מניהו דהוה תני להו כדחזא.

תרגום עברי

יהודה ח"ו שעקביא בן מהללאל נתגדה, שאין עזרה ננעלת בחכמה וביראת חטא על כל אדם בישראל כעקביא בן מהללאל. אבל המסכתות האחרות אף על פי שטעמיהן היו שונין אותם רבותינו הראשונים, רבי סדר ההלכות, יש מהן ששנאן בלשון ראשון, ויש מהן ששנאן כמו שנראה לו.

כד. וסתם מתני' ר' מאיר ולא אמרן מלבנו, אלא ההיא אורחא דגמריה דר' מאיר הוה גמיר ר', ובאותו דרך דהוה מתני' ר' מאיר לתלמידיו, אותה גמרא אחז ר' וקבעה לאתנויי לכולי עלמא. ור' מאיר אחז דרך הגמרא שלו מר' עקיבה רבו, ור' עקיבא קבלה מרבנותיו הראשונים, דאמרינן (סנהדרין פו, א) אמר ר' יוחנן סתם מתני' ר' מאיר סתם תוספתא ר' נחמיה סתם ספרא ר' שמעון וכלהו אליבא דר' עקיבא.

כד. וסתם משנה ר' מאיר, ולא אמרן מלבנו, אלא אותה דרך שלמד רבי, של ר' מאיר היה לומד, ובאותה דרך שהיה ר' מאיר שונה לתלמידיו, אותו למוד אחז רבי וקבעו לשנותו לכל העולם. ור' מאיר אחז דרך למודו מר' עקיבא רבו, ור' עקיבא קבלה מרבנותיו הראשונים, שאומרים אנו, אמר ר' יוחנן סתם משנה ר' מאיר, סתם תוספתא ר' נחמיה, סתם ספרא ר' יהודה, סתם ספרי ר' שמעון, וכולם על פי ר' עקיבא.

כה. והני ברייתא דתוספתא וספרא וספרי, הילין ברייתא כלהו הוו תנו להו רבנן קמאי, ואתו ר' יהודה ור' נחמיה ור' שמעון וליקוטינן כל חד מניהו דיליה. ספרא ר' יהודה תוספתא ר' נחמיה ספיר ר' שמעון ומתני' ר' מאיר. וכלהו אליבא דר' עקיבא כי כלם תלמידי ר' עקיבא הם.

כה. וברייתות אלו של תוספתא וספרא וספרי. כל הברייתות הללו היו שונים אותן רבותינו הראשונים, ובאו ר' יהודה ור' נחמיה ור' שמעון ולקטון, כל אחד מהם את שלו, ספרא ר' יהודה, תוספתא, ר' נחמיה, ספרי, ר' שמעון, ומשנה, ר' מאיר. וכלם על פי ר' עקיבא, כי כלם תלמידי ר' עקיבא הם.

אגרת רב שרירא גאון

דפוס ראשון

כו. אבל ברייתא אחרנייתא לא איכפת לן בהו, משום דהני מובחרין דרבנן הוו דלקטינהו וחברינהו, והנהו הוו תלמידי חשיבי של ר' עקיבא. וכך אמר ר' שמעון לתלמידיו (גיטין סז, א) בניי שנו מדותי שמדותי תרומות הם מתרומות מדותי של ר' עקיבא, והא אמרינן לבן של ראשונים כפתחו של אולם אחרונים כפתחו של היכל, וקא מפרשינן (עירובין נג, א) ראשונים זהו ר' עקיבא. וקא מפרשי רבנן (סנהדרין לח, ב) דאפילו אדם הראשון שמח בחכמתו של ר' עקיבא כשהראהו הקב"ה דור דור וחכמיו. וגם ר' דוסא בן הרכינס אמר לו לר' עקיבא אתה הוא עקיבה בן יוסף ששמך הולך מסוף העולם ועד סופו ביבמות (טז, ב).

תרגום עברי

כו. אבל הברייתות האחרות אין אנו חוששין להן, משום שאותן בחירי רבותינו לקטון וחברון, והם היו תלמידיו של ר' עקיבא. וכך אמר ר' שמעון לתלמידיו, "בני, שנו מדותי, שמדותי תרומות מתרומות מדותי של ר' עקיבא". וכבר אמרו, "לבן של ראשונים כפתחו של אולם, אחרונים כפתחו של היכל". ופרשו, "ראשונים זהו ר' עקיבא". ומפרשים רבותינו, שאפילו אדם הראשון שמח בחכמתו של ר' עקיבא, כשהראהו הקב"ה דור דור וחכמיו. וגם ר' דוסא בן הרכינס אמר לו לר' עקיבא, "אתה הוא עקיבא בן יוסף ששמך הולך מסוף העולם ועד סופו" ביבמות [טז, ב].

כו. והגדול שבכל תלמידי ר' עקיבא ר' מאיר הוה, דאמרינן בעירובין (יג, ב) אמר ר' אחא בר חנינא גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאין בדורו של ר' מאיר כמותו, ומפני מה לא קבעו הלכה כמותו לפי שלא עמדו חבריו על סוף דעתו, שהיה אומר על טמא טהור ועל טהור טמא ומראה לו פנים. ומשום הכי הוה חביב ליה לר' עקיבא וסמכיה מינקותיה.

כו. והגדול שבכל תלמידי רבי עקיבא רבי מאיר היה, שאומרינן אנו בעירובין [יג, ב]: "אמר ר' אחא בר חנינא, גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שאין בדורו של ר' מאיר כמותו. ומפני מה לא קבעו הלכה כמותו, לפי שלא עמדו חבריו על סוף דעתו, שהיה אומר על טמא טהור, ועל טהור טמא, ומראה לו פנים. ומשום כך היה חביב לו לר' עקיבא וסמכו מבחרותו".

כח. ונקט ר' בהלכתא אחרא דר' מאיר

כח. ואתו רבי בהלכות, דרכו של ר'

סעיף כח

יט

דפוס ראשון

והיא הות ארחא דר' עקיבא, כיון דחזא ר' דארחא דר' מאיר קצרה וקרובה ללמד ודבריה מחוברים חבור יפה כל דבר ודבר עם מה שדומה לו, ומדוקדקין דבריו הרבה יותר מכלהו רבנן תנאי אחריני, ואין בהן שפת יתר וכל מילתא ומילתא מסקא לטעמא, בדלא אמיר בה מילי דטופיינא דלא צריכין, ולא מחסרא ולא מיתרא מדעם אלא בדוכתא מיעוטתא וארחא קייטא ובכלל כל מלה ומלה גדולות ונפלאות, ולא כל מאן דחכים ידע להון לחבורי הכי כדכתיב לאדם מערכי לב ומיי מענה לשון.

ואע"ג דכלהו רבנן שוין בטעמי, כיון דר' עקיבא היה רחב לב ור' מאיר תלמידיה נמי רחב לב, הוה שפירא תריצתהון ועדיפא מדכלהו תנאי אחריני. משום הכי לקטה ר' ואוסיף בה מאי דהות ביומיה ותרצה כדחזי. ופריש בה נמי כלהו תרפי ועקריי דפלוגתא דרבנן, דכיון דהוה מרבנן מרבוותא דפליגי, אי נמי דיחידיים דפליגי ותנו מימריהו סתמא אי איכא אינש דשמע להון אתי למטעי. וכד מפרש הכי הוה מילתא מסתלק ספקא דתנן (עדיות פ"א מ"ו) אמר ר' יהודה למה הוזכרו דברי יחיד בין המרובים לבטלם, שאם יאמר אדם כך אומר לו מנין לך שמא יאמר להם מקובל אני כך, אומרין לו שמא כדברי איש פלוני שמעת.

תרגום עברי

מאיר, וזו היתה דרכו של ר' עקיבא, הואיל וראה רבי דרכו של ר' מאיר קצרה וקרובה ללמד, ודבריה מחוברים חבור יפה, כל דבר עם מה שדומה לו, ומדוקדקין דבריו הרבה יותר מכל רבותינו התנאים [האחרים], ואין בהם שפת יתר, וכל דבר [ודבר] מעלה בטעם, מבלי שנאמרו בו מלים שוטפות שאין בהן צורך, ואינו מחסר ואינו מיתר כלום, אלא במקומות מועטים ודרך קצרה, ובכלל כל מלה ומלה גדולות ונפלאות, ולא כל מי שחכם ידע לחברן כך, [כמו ש]כתוב: "לאדם מערכי לב ומיי מענה לשון".

ואף על פי שכל רבותינו שוים בטעמים, הואיל ור' עקיבא היה רחב לב ור' מאיר תלמידו גם כן רחב לב היה, שפיר סדרום וטוב משל כל התנאים האחרים. לפיכך לקטו רבי והוסיף בו מה שהיה בימיו וסדרו ראוי, ופרש בו גם כן כל התכנים והעקרים של מחלוקת רבותינו, הואיל ויש מרבותינו ששמעו מן הגדולים שהיו חולקים, או גם מיחידיים שהיו חולקים ושנו דבריהם סתם, ואם יהיה אדם שישמעם יבא לטעות, וכשהוא מפרש שכך היה הדבר מסתלק הספק. ששנינו: אמר ר' יהודה, למה הוזכרו דברי יחיד בין המרובים, לבטלם. שאם יאמר אדם כך, אומר לו, מנין לך, שמא יאמר להם, מקובל אני כך אומרין לו, שמא כדברי איש פלוני שמעת.

בפירוש וה"ל כמו שטעה בשקה"ד דקיי"ל מה שעשה עשוי, ומהדר מתבעייה לדיינא נמי לא דר"י כר"י מומחה לרבים הוה ותנן אם היה מומחה לרבים פטור מלשלם, ואיבעית אימא רשותא הוה נקיט מרבי כו', שמעינן מנה דכל מילתא דליתא בהדיא כה"ג מה שעשה עשוי ולא מהדרין ליה וה"מ דנפק ממונא מידיה דהאי בע"ד ומטי לידא דאיך אבל היכא דלא אספיק לשלומי אע"ג דגמר דיניה לשלומי מהדרין ליה, וע' בס' דבר משפט חו"מ סי' ג' סע' ב אות ג, ובפסקי אור זרוע (ירושלם תר"ן) גבי טעה בשיקול הדעת דמה שעשה עשה וישלם מביתו כ' אמר מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק זצ"ל דדוקא כה"ג משלם כשידע דפליגי אהרדי, אבל היכא דתרי תנאי או תרי אמוראי פליגי והדיין לא ידע כי אם דברי האחד ולא ידע שהאחד חולק עליו והורה ודן כה"ג לא הוי שיקול הדעת אלא מה שעשה עשה ולא ישלם מביתו, וה"ה אמר מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק זצ"ל דאם יש טענה בתלמוד שרבינו שלמה מפרש בענין אחד וגאונים אחרים מפרשים בענין אחר ולא ידע כי אם פירוש אחד והורה ודן כפי אותו פירוש כה"ג לא הוי שיקול הדעת אלא מה שעשה עשה ולא ישלם מביתו, וכן הורה מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק הלכה למעשה והביא ראיה מפ' זה בורר כו' א"ל כבר הורה זקן אלמא דאע"ג דר"ח פליג עליה אפי' הכי כיון שלא ידע שהיה חולק עליו מה שעשה עשה ולא ישלם מביתו דמדקאמר כבר הורה זקן משמע שהוראתו הוראה ולא בעי שלומי כו' עיי"ש.

ט. תורה הורה בפני ב' כו' ואע"ג דלא אמר כתבו כו', עיין אור זרוע סנהדרין סי' ג"ב וכבר שאל וכו'.

י. הא אודיתא זימנין בתבינן כו', ע' תשובות הגאונים (זכ"ל) סי' צ"ב (ע' רפב) ובס' דברי אמת מהגר"י בכר דוד (הלברשטט כ"ג סע"ג), ובשערי בינה שעל שערי שבועות להרי"ף שער כ' דין יג אות יב (ס"ח רע"א).

יא. תורה מר בר ר"א דהלכה כמותו במיפך שבועה ואודיתא כו', עמש"כ ביד רמה הכא, ובשערי בינה שעל שערי שבועות להרי"ף שער יז אות יג, ושם אות יד, ובס' כרם יהושע הביא דהרשב"א ביבמות ע"ה א הקשה על הרמב"ם שפסק דלא כמר בר"א מוכח דגירסתו דלית הלכתא כמר בר ר"א בר ממיפך כו', והנה בכ"מ הל' איסורי ביאה פט"ז הי"ד תי' שיטת הרמב"ם זו, וע' פ"ו מהל' טוען שפסק כמר בר"א דהכא וכן לענין אלימתא וקטינתא בפ"ה מהל' שחיטה, ע' כ"מ שם הי"ח, אבל בהא דחייורי פסק שם הי"ג דלא כמר בר"א, וכן לענין מיפך שבועה פסק בפ"ה מהל' טוען דלא כמר בר"א, הרי דס"ל שהלכה כמר בר"א בר ממיפך שבועה וחייורי, וע' בהערות ידידי הרב רי"ל פישמן-מימון לס' יחוסי תנאים ואמוראים סוף ערך בר פיולי הע' כ', ובהגהותי ניצוצי אור לתלמוד בבלי הערתי בחולין ע"ז א גבי הלכתא כותיה דרשב"ל בהני תלת כ"ז מדוכתי טובי שזכו כמה מרבתינו לאסוקי לתלת שמעתתי שהלכה כמותו כמו הלכה כרב אחא לגבי רבינא בהני תלת תולין צ"ג ב, הלכתא כרב נגד ר' יוחנן בתלת ביצה ד' רע"ב ועוד.

יב. שאילינהו לספרי דאבוי וידעין, לספרי דרבא וידעין, ע' שו"ת הרשב"א ח"א סי' רל"ז וריב"ש סי' שע"א שלא נאמרה חזקה זו אלא במובהקים כגון ספרי דאבוי ורבא הבקאים בדיני שטרות.

ל' ע"א

א. כי דינא דרבנא אשי, ברש"י האי דנקט רב אשי לפי שביט דינו היה ראש בימי רבינא ושניהם סדרו גמרא של תלמוד בבלי כו', ויעוין במנחות מ"ב א רבינא ורב סמא הווי יתבי קמיה דרב אשי כו' איכספ [רב סמא] א"ל רב אשי לא תתקיף לך חד מנייהו כתרי מינן, וברש"י חד מנייהו מבני ארץ ישראל ורבינא מארץ ישראל היה, וע' כתובות ע"ה סע"א דסיימו וחד מינן כי סליק להתם עדיף כתרי מנייהו, ובכללי התלמוד שלי הסברתי שכל הודפס מאתר אוצר החכמה

(ווילנא תקפ"א) ש"כ ידוע שאחר קמץ גדול תנח האל"ף בין שהיא כתובה אחריה בין שאינה כתובה, אמנם היא בכח משך הברתה כמו מלת מצא קורין אותה כאלו כתיב מאצא, וז"ש רש"י הברתה ככתיבתה פי' כל אות נח נסתר הנמשכת מת"ג שלפניה אף שאינה כתובה רק היא בכח הברתה הוי כאלו היתה כתובה הנח ההוא, ודבר זה נוהג בין בשמות ובין בפעלים, ובין שהיא שרשית או שמושית כו' עיי"ש.

כ"ט ע"ב

א. הכי אמרינן מושמיה דרבא כל מילי דכדי לא דכירי אינש, ע' שבועות ל"ד ב דאמר רבא כל מילתא דלא רמיא עליה דאינש לאו אדעתיה, וע' שו"ת רדב"ן ח"א סי' ש"ז ושו"ת מהרי"ט ח"א סי' קט"ו ובשערי בינה שעל שערי שבועות להרי"ף שער ו' אות ג.

ב. וליש כ' אמר מלוה ושתיק ליה, בחדרין פ' ששתק הלוח בלשון אתם עדי אבל מעיקרא אמר מלוה מנה לי בידך ולוח אמר לו הן, ובתרי הכי אמר מלוה אתם עדי ושתיק ליה, הא אלו אמר מלוה מנה לי בידך ושתיק ליה וחזר ואמר מלוה אתם עדי ושתיק ליה בכה"ג לאו כלום היא דמיחש הוא דלא חש ליה, א"צ דלא שמע ליה והיינו דתלמודא לא נסיב מילתא אלא במנה יש לי בידך ואמר לו הן כו', וע' ש"ך חו"מ סי' פ"א ס"ק מ"א.

ג. אתי תבעוניה לירושים, בערל"נ פי' דהם לא ידעו אם חייב להם או לא ורק בשביל שאביהם הודה, דאל"כ למה אמרו לר"ח ניול וניהדר ממנ"פ אי ידעי בוודאי שהיה חייב להם למה רצו לתחמיר ואם ידעו שלא היה חייב להם איך לקחו מקודם אע"כ שהם לא ידעו, לא חפצו לוותר אם מגיע להם ע"פ הדין ואח"כ רצו לתחמיר לצאת יד"ש, וע' ברי"ף פ' אד"מ בסוגיא דשקול הדעת שמביא הגירסא אי הכי נהדר לן האי פלגא דשקיל, ר"ל שהיתומים תבעו לתחזיר החצי שקבלו.

ד. כי אמרינן אדם עשוי שלא להשביע א"ע ה"מ מחיים אבל לאחר מיתה לא, מוכח דגבי שכיב מרע לא שייך שלא להשביע א"ע, ובבב"ש הצ"ע ממ"ד בס"פ גט פשוט שכ"מ שהקדיש כל נכסיו ואמר מנה לפלוני בידו אי לית ביד פלוני שטר מקיים אמרינן אדם עשוי שלא להשביע א"ע ואע"ג דהתם עכ"פ הוא של הקדש אפ"ה שייך לומר שלא להשביע א"ע ובסמ"ע סי' רנ"ח כ' טעמא כי מתרושש היה בימי חייו ושלא יקרא עליו יש מתרושש והון רב, וא"כ כ"ש הכא דחזינו דקרו ליה עכברא דשכיב אינירי כו'.

ה. אתנו לקמיה דר' חייא, בגה"ש הביא מירושלמי ב"ק פ"ז ה"ז דאריסיה דבר זיוא אפקד גבי חד בר נש ליטרא דהב כו' אתא עובדא קומי ר' ישמעאל בי ר"י אמר כו' א"ל מה שנתתי ע"פ ב"ד נתתי כו', וע' במאירי (ע' קכז) י"א אם אין דינו של שני מתפשט יותר מדינו של ראשון ואין בה ראייה גמורה לסתור את דינו אינו רשאי לסתור את דינו מטעם חכם שאסר כו', ולי נראה דכל שאחר מיתת חבירו אין בו דין חכם שאסר, וכן כל שלא במקומו, או שמא לא נאמר כן אלא באיסורין.

ו. כך אדם עשוי שלא להשביע את בניו, בגה"ש ע' ב"ב נ"ח א ההוא דאמר להו תבייתא דעפרא לחד בראי כו' וברשב"ם שם שהיה מצוה מחמת מיתה ודרך חכמה אמר שלא יבינו הכל שהוא עשיר כו', וע' מהרש"א שם, וראה בס' חזקה רבה חו"מ הלכה ק"ה (ע' רלט) שהביא מב"ב קע"ד א שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו ואומר מנה לפלוני כו', ואמרו שם קע"ה א דאי לית שטר מקיים אמרינן עשוי שלא להשביע את בניו כו' עיי"ש ומש"כ לעיל אות ד.

ז. תורה כ' אדם עשוי כו' ואע"ג דטענת משטמה לא טענינן ליה טענינן לבניו, ע' ש"ך חו"מ סי' ע"ה סק"ס דבטענת ספק טענינן גם ליה משטמה היה בך.

ח. כבר הורה זקן, ביד רמה כ' מה ששלמתם ע"פ זקן שלמתם ואי אתם יכולים לחזור בכס הוואיל ולא טעה בדבר שנאמר מרגליות הים / מרגליות, ראובן בן משה {עמוד 128} {726077}

1. הרי שהיה מצטער על מעות שהניח לו אביו כו'. ע' חסדי אבות לתוספתא מע"ש שדייק דדוקא בכה"ג שהיה מצטער ומתהרהר אבל אם בלי הרהור בא החלום הוי כאתערותא דלעילא, וע' טו"ז או"ח סי' רפ"ח סק"ג, שבות יעקב ח"ב או"ח סי' ל"ד.

2. ובא בעל החלום ואמר לו כו'. ברש"י בעל החלום שר המראה חלומות בלילה, וע' ברכות י' רע"ב אפי' בעל החלומות אומר לו לאדם למחר הוא מת אל ימנע עצמו מן הרהמים, שכמה דרגין הן בחלומות, יש מהרהורי דלבא שהן בלתי צודקות לגמרי, ויש ע"י בעל החלומות שהוא גבריאל ע' זהר ויצא קמ"ט ב, וישב קפ"ג א, והן שאמרו עליהן כי הם אחד מששים בנבואה ברכות נ"ז ב, עכ"ז גם בהם לית לך חילמא דלא יתערב עמיה מלין דכדיבון, וע' ס' חסידים סי' תמ"ד ובתשב"ץ ח"ב סי' קכ"ח, וראה בטור חו"מ ס"ס רנ"ה היה פקדון ביד אביהם כו' ואמר להם בחלומי כו', ובפרישה שם וסמ"ע לש"ע שם ס"ק כח דמשמע שעל אביהם קאמר שהוא אמר להם בחלום, וע' בנמוקי יוסף לרי"ף כאן.

3. דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין, בתר"ח כ' אע"ג שכוון בעל החלום מנין המעות והמקום, מ"מ כיון שאין חלום בלא דברים בטלים שמא מה שאמר לו של פלוני הן של מעשר הן דברים בטלים הן, וע' בשאלתות מקץ כ"ט הרי שהיה מצטער על מעות מעשר שני שהניח לו אביו ובא בעל החלום ואמר לו וכו' ובהעמ"ש שם אות טז דכ"ה בתוספתא וירושלמי ואשמעינן רבותא דאע"ג שידוע שיש לאביו מע"ש וניכרים דברי אמת ובעל החלום אך מראה מקום לו אעפ"כ לא מעלין וכו', וע' שו"ת יד אליהו סי' ל"ב, וכן אהרן סי' כ"א, שיבת ציון סי' נ"ב, שדי חמד כללים מערכת ד כלל מה ומש"כ בפתיחה לשו"ת מן השמים מהדורה תליתאה [תשי"ז].

4. ריש לקיש אמר פלוני ופלוני מוכין כו'. בהדר"י דאיכא למידק ממתניתין דקתני ומנין לכשיצא לא יאמר אני מזכה וחברי מחייב כו' ואי מילתא דעבידא לגלויי היא דהא כתיבי בי דינא הכי קרי לה מגלה סוד הא בלא"ה ידעי כו', ואיכא מ"ד דבהדר ביה בשעת גמר דין עסקינן במתניתין והכי קתני מנין שכשיצא לא יאמר אני מזכה הייתי בתחילה וחברי רבו עלי ולפיכך חזרתי בי, ת"ל הולך רכיל מגלה סוד, ובירושלמי איתא ר' יוחנן אומר שכופין המחייב לכתוב זכאי ורשב"ל אמר המחייב כותב חייב והמזכה כותב זכאי כו', ובחדרין כ' דלא אמרו במשנתנו אלא שלא יחזיק הדיין טובה לעצמו בפני בעל הדין שזה ודאי ענין רכילות, אבל כשכותבים את הדין לפי תומם אפשר שאין בזה משום לא תלך רכיל החששא דמיחזי כשקרא עדיפא ליה וכן אמרו בירושלמי, וכ"כ ביד רמה דר"ל אמר כי חיישינן ללא תלך רכיל היכי דלא מיחזי כשיקרא כו' דבשי"ט מושב ב"ד לא חיישינן [וכשמשיאירם פרטיכל הדין בארכיזן הבי"ד בוודאי לא חיישינן], ובחמ"ח הביא שפסק דין לא כותבים כי אם כשבע"ד תובעו אבל כשאינו תובעו אלא שפורע לו תיכף אין כותבין ואהא מזהיר תנא דמתניתין ומנין לכשיצא כו'.

5. איכא בנייהו לשלומי איחי מנתא בהדייהו, יעוין לק' ל"ג רע"א שאם יש ב"ד גדול בחכמה ובמנין יכול לבטל דברי הב"ד הקודם, ולפ"ז הרי נפ"מ רבתי לדעת מנין חברי הב"ד שהכריעו מקודם שאם הב"ד דן בהסכמת שלשתם יוצרך ב"ד המבטל להיות יותר משלשה אבל אם בראשונה הוכרע ע"פ שנים יספיק אם אח"כ יסכימו כל שלשת חברי הב"ד השני לבטל את דברי השנים מב"ד הקודם, אמנם בזהר בראשית כ"ב סע"ב דאי לא אסתכמו תרווייהו בעמודא דאמצעייתא לא מתקיים דינא דאינון במותב תלתא כחדא, ובניצוצי זהר שם אות ו מס' נפש חיה סי' קס"ז וע' ר' עפ"ד הזהר משפטים קי"ז א דלית רבים פחות מתלת היינו שגם השלישי מצטרף ומשלם מנתא בהדייהו עיי"ש.

6. לימא איחו אי לדידי צייתיתון אתון נמי לא שלמיתן, אלא א"ב לשלומי אינחי מנתא דיריה כו', ע' הוריות ד' ע"ב הורה ב"ד וידע אחד מהם שטעו ואמר להם טועין אתם כו' ה"ז פטור וברש"י דלא הוי הוראה מעליא ופטור דבעינן עד שיוורו כולם,

אחד מדנתחו או דעלו היה כשנים, לאשר שני מרכזי התורה היו אז אחד בא"י ואחד בבבל, והנה כל חכם שלא יצא מגבול ארצו היו בידו רק השמועות הרווחות בארצו הוא, עדיף מגיה הת"ח דנתח וסליק אשר פי שנים ברוחו ידע שמועות חכמי בבל וכן של גדולי א"י, ומן שמיא הסיכו שבסידור המשנה בזמן רבי ובסידור תלמודא דידן השתתפו גדולי שני המרכזים יחד שהיה בזה השגחה מיוחדת שבמפעלו של רבינו הקדוש בעריכת המשנה יקח חלק ר' נתן הבבלי, ובחתימת התלמוד בבבל ע"י רב אשי ישתתף רבינא הארץ-ישראלי, הוא שהביא כל השמועות וההכרעות של בני מערבא להכרעה אחרונה במתיבתא דרב אשי, כאשר רבי ור' נתן סוף משנה כן רב אשי ורבינא סוף ההוראה [כ"מ ס"ו רע"א], וזהו יפוי כח משנתו של רבי ביחס לשאר סדרי משנה ויפוי כח של התלמוד בבלי על תלמודא דמערבא שהמה נחתמו בשני המרכזים לתורה לכן יש להם יפוי כח כלל ישראל ובכן הוקבעה ההלכה כהתלמוד בבלי כמו שהוכרע מאז כבית הלל הבבלי שהיו שוגין כל הדיעות ושם הארכתה.

7. אמנם לולא דברי רש"י היה נראה שבאמרם, רבנא אשי" לא כווננו על רב אשי הנודע כי אם על הריש גלותא ובי דינא דלילה, ראה אגרת רב שרירא גאון השניה ובחיבור יפה מהישועה לרבינו נסים מקירואן פרק יד [ירושלם תשי"ד ע' מה] בדברו על תואריהם של חכמים כתב: ראשי גליות נקראו, רבנא" אלה הם המתנייחים לדוד מהזכרים כמו שלמדנו בתלמוד [ביצה כ"ט א] איתביה רב חסדא לרבנא עוקבא בר נחמיה כו', ובפסחים קט"ו ב אדבריה רב חסדא לרבנא עוקבא וכן בב"מ צ"א רע"ב רבנא נחמיה ריש גלותא [ע' גה"ש בשם מהרש"ל ובדק"ס], ובחולין צ"ב א שני שרי גאים כו' יהיבי רבנן עיניהו ברבנא עוקבא ורבנא נחמיה כו', וראה בכתובות כ"ב א בי דינא דרבנא אשי [ואין אנחנו מוצאים באחד משאר ראשי מתכתא שבימיהם שינקטו לדוגמא בי דינא דבי רבא וכדומה] היינו דייני דריש גלותא כדמצינו דיינו דמר שמואל ריש גלותא [ע' סה"ד"ר בערכו קע"ט ב], וכן צ"ל בשבת מ"א א, גטין ל"ו א רבנן דבי רבנא אשי והיינו ראש הגולה, וע' קדושין מ"ד ב מר עוקבא ובית דיניה בכפרי.

8. תודיה ודילמא רבנן דבי ר"א כשמואל ס"ל כו' כשמואל בעלמא ס"ל באודיתא כו', יעוין בש"ך חו"מ סימן ג' סק"ה דאמאי ניבעי בקיום ובאודיתא ג' טפי מגבי דין כו' ובהגהותי שם מתוס' בבא בתרא מ' ע"א ד"ה קיום שטרות בשלשה כו' וע' בש"ט"מ שם.

9. אני ראיתי אביכם שהטמין מעות כו' של מעשר שני הן כו', ע' בס' כלי חמדה מהגרמ"ד מאוסטרובה פ' וירא אות ד (כ"ג א) באריכות.

10. בבית לא אמר כלום, בשדה דבריו קיימין, בחדרין כ' י"ל דמילתא פסיקתא קתני בין שאמר סתם בין שאמר כמסור בבית לא אמר כלום ואע"ג דעד אחד נאמן באיסורין והיה בדין שיהיה נאמן לענין מע"ש אפשר שעדות זו של מע"ש דין ממון יש בו שהמע"ש ממון גבוה הוא והוא בא להוציא הממון מחזקתו ודבר שבממון אינו פחות משנים ואע"פ שיש איסור בדבר וכן דעת ר"ת ז"ל (וע' בתומים ט"ו כ"ה קצור תקפו כהן ס"ק קכ"ז), ועוד י"ל דטעמא דמילתא דבבית לא אמר כלום לפי שרואין אותו מן הסתם לא אמר כמסור אלא שלא להשביע א"ע אם אמר כמסור ממנו נאמן, כיון דאיכא צד איסורו אבל בשדה מן הסתם אין רואין אותו שלא אמר הענין שלא להשביע כיון שבידו ליטלן הלכך מן הסתם אמרינן דכמסור אמר ליה ונאמן (וע' שו"ת מהר"ט ח"א ט"ו ע"ג), ובחדרין דאיכא דק"ל בשדה אמאי דבריו קיימין נימא אדם עשוי שלא להשביע א"ע כו' ואיכא למימר בדלא הוה ידע ליה להנהו זווי וגלינהו הנהו דאטמינהו ואחזינהו ליה וא"ל חזי הני מעות דמטמרי הכא דפלוני נינהו ובע"כ ליכא למימר דשלא להשביע עבד ומהימן האי סהדא דהכי קאמר ליה משום דבידו לנטלן כו', ועמש"כ בשטה שבס"ס חמ"ח עמ"ש כללו של דבר-כל שבידו ליטלן דבריו קיימין כו'.

בבא קמא דף צה

חות

סימן צד

יאיר

רעא

חדא] וע"ש. [כתב] בשו"ת הרא"ש כלל ב' סוף דין (י"א) [יד] דקיימא לן כר' יהושע בן לוי בכל מקום].

ר' יוסי בר' חנינא ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן. כן כתב הרא"ש סוף פרק ד' דבבא קמא [סימן ד]. וצ"ע דבפרק הכותב דף קל"ח ריש ע"ג [כתובות פרק ט סימן ב] כתב בהיפך.

רב הונא ורב הלכה כרב, כן כתב בספר הליכות עולם שער ב' פרק ב' דף ל"ה ע"א.

רב הונא ורב חסדא הלכה כרב הונא, שהיה רב הונא רבו דרב חסדא. עיין בתוספות ברכות דף כ"ד ע"ב [ד"ה פסק] ובבא מציעא דף ז' [ע"א] ודף ל"ג ע"א, קידושין דף נ' ע"א, מנחות דף מ"ב ע"א. ועיין עוד בעירובין דף ס"ב ע"ב [ובתוספות ד"ה רב חסדא] וברכות דף ל"ד ע"א [ובתוספות ד"ה אמצעות].

רב אשי ורב כהנא הלכה כרב כהנא. הליכות עולם שם.

רב הונא ורב נחמן קיימא לן כרב הונא באיסורא וכרב נחמן בדינא. עיין בכתובות ריש דף י"ג [ע"א], [ודנ"א ע"א] [וקדושין דף נט:]: ו[כתובות] דף ס"ח ע"ב, דצ"ע מה מקשה הש"ס *הא ידוע דלא נכללו אלו כללות רק במקומות דלא פסק הש"ס הלכה כמאן, ומצוי שהש"ס יפסוק נגד הכלל. ועיין עוד בגיטין דף ע"ד ע"ב.

רב אשי ורבינא, פסק ר"י כרב אשי [הובא ברא"ש דלהלן], [וכן כתב] בהליכות עולם [שערי פרק ב], דרבינא היה תלמיד חבר לרב אשי עיין מגילה דף כ"ו ריש ע"ב וקרוב לסוף פרק קמא דמועד קטן [י:]. אבל הרא"ש פרק קמא

דקידושין דף פ"ח ע"ב [סימן טז] [כתב] דבעל הלכות גדולות ורבינו יוסף טוב עלם פסקו כרבינא, ונראה לי קצת טעם כי אורא דארץ ישראל אהני לרבינא עיין מנחות דף מ"ב ע"א.

הלכה כרב נחמן בדינא. בהרא"ש פרק הזהב דף קמ"ב ריש ע"ג [בבא מציעא פרק ד סימן כא] [כתב] דדווקא נגד רב ששת, ובש"כ בחו"מ סימן ס"ו ס"ק קכ"ב השיג על זה, רק נגד כל חולק, ועיין שו"ת רמ"ע סימן קי"א.

הלכה כרב באיסורא. בבכורות דף מ"ט (ע"א) [ע"ב] חוץ מאותו דין שם, עיין נדה דף [ס"ד] [כד] ע"ב. ובמסכת שבת דף כ"ב ע"א אמר אביי כל מילי דמר ר"ל רבה עביד כרב לבר מתלת וכו', ושם דף מ' [ע"א] ופרק ערבי פסחים [פסחים] דף ק"א ע"א דר"ל כחומרא דרב גם לא היכא דאיתותב. ובעירובין פרק ט' דף צ"ג ע"ב [ובתוספות שם ד"ה לא תימא] [מבואר] דבעירובין ואבל דקיימא לן כמיקל אפילו נגד רב.

הלכה כשמואל בדינא. הרא"ש בפרק הזהב שם, ודווקא לגבי רב. ובעירובין דף צ' ע"ב נחלקו רב ושמואל ואמר שמואל גופיה דהלכה כרב. עיין בכורות דף מ"ט (ע"א) [ע"ב]. ויש חולקין על כלל זה עיין תוספות גיטין דף ס' ע"ב [ד"ה והשתא] ובמגדל עוז סוף פרק ז' דהלכות נדרים. ונראה לי דגם התוספות בבבא מציעא ריש דף צ"ט [ע"א ד"ה אמר] לא סבירא להו כלל זה במוחלט, אי נמי יש לומר דלא נאמר הכלל רק בדפליגו יחד בדין לא על ידי שינוי אוקמתא, ע"ש ודוק.

והא דקיימא לן כרב באיסורא וכשמואל בדינא עיין ברא"ש פרק ד' דבבא קמא [סימן ד]. *ולולי דמיסתפינא אמינא כי שמואל לרוב

* הא ידוע דלא נכללו אלו כללות רק במקומות דלא פסק הש"ס הלכה כמאן. עיין בדברי רבינו בתחלת תשובה זו ד"ה וזה לשוני בתשובתי, ובהערותינו שם. וכן בד"ה הלכה כדברי המיקל באבל.

* ולולי דמיסתפינא אמינא כי שמואל לרוב חקירתו וידעתו באצטגנינות ורפואות לא היה בקי. נ"ב. חס מלהעלות על הדעת כדברים הללו, ואדרכה עיין ברש"י בריש פרק נערה [כתובות] דף מ"ג ריש ע"ב ושל שמואל הוי קרו ליה שקוד, על שם דהילכתא כוותיה בדינא והיה שוקד על דבריו לאומרם כהלכתא עכ"ל. וכיותר כתב בערוך ערך שקד שטעם זה נקרא שמואל שקוד על שם שהיה שוקד על דלתי התורה עכ"ל. ולענ"ד הא דפסקינן הילכתא כשמואל בדינא, היינו להראות אף שלא נסמך מכל מקום הילכתא כוותיה אף בדינא דבעינן על פי הרוכ לגבות חובות ונזקין וכיוצא בזה, וכל כך למה, לפי שמן

